

Kepuasan Terhadap Subsidi dan Kesejahteraan Hidup Komuniti Nelayan

Fishermen Community Satisfaction toward Subsidies and Livelihoods

Zaimah Ramli* & Nurul Anisya Mohd Rabani

Pusat Penyelidikan Kelestarian Sosial, Persekitaran dan Pembangunan (SEEDS),
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia, 43600 UKM Bangi, Selangor
*e-mel: zaimahr@ukm.edu.my

Received: 7 August 2017; Accepted: 6 October 2017; Published: 31 December 2017

Abstrak

Objektif kajian ini adalah mengukur tahap kepuasan nelayan terhadap subsidi dan mengukur tahap kesejahteraan hidup nelayan. Kajian ini berbentuk survei menggunakan borang soal selidik dilaksanakan di Kampung Bukit Gasing, Marang, Terengganu. Kaedah persampelan bertujuan telah digunakan untuk pemilihan sampel. Sampel kajian terdiri daripada nelayan yang berdaftar dengan persatuan nelayan. Sejumlah 67 orang terlibat dan dianalisis dalam perbincangan ini. Kepuasan nelayan terhadap subsidi dan kesejahteraan hidup nelayan diukur berdasarkan purata skor. Analisis deskriptif digunakan bagi menjelaskan hasil kajian. Hasil kajian menunjukkan tahap kepuasan nelayan terhadap subsidi adalah pada tahap sederhana, manakala tahap kesejahteraan hidup nelayan berada pada tahap tinggi.

Kata kunci kesejahteraan hidup, kepuasan, subsidi minyak, subsidi harga, nelayan

Abstract

The objective of this study is to measure the level of satisfaction on subsidies and to measure the level of fishermen's wellbeing. This survey was carried out using a questionnaire conducted at Kampung Bukit Gasing, Marang, Terengganu. Purposive sampling method has been used for sample selection. The samples were fishermen registered with fishing associations. A total of 67 respondents involved and analysed in this discussion. The satisfaction on subsidies and the wellbeing of fishermen is measured based on average scores. Descriptive analysis is used to explain the results of the study. The results showed that the level of satisfaction on subsidies among fishermen is moderate, while the level of fisherman's wellbeing is high.

Keywords well-being, satisfaction, fuel subsidies, price subsidies, fisherman

PENGENALAN

Komuniti pesisir pantai di Terengganu secara tradisinya merupakan komuniti nelayan pantai. Kriteria umum komuniti nelayan ini adalah hasil tangkapan yang rendah dan pendapatan kecil. Mata pencarian mereka amat dipengaruhi oleh alam sekitar fizikal. Selain itu, ia turut dipengaruhi oleh masalah kekurangan modal dan teknologi serta kekurangan pengetahuan mencari pasaran. Lantaran itu, pelbagai langkah telah diambil oleh pihak kerajaan dalam usaha memastikan kesejahteraan hidup nelayan dapat ditingkatkan. Antara langkah yang telah diambil oleh kerajaan ialah pemberian subsidi, menyediakan bantuan infrastruktur asas, khidmat nasihat, latihan sangkut, seminar, dan promosi diberikan kepada komuniti nelayan.

Pemberian subsidi diberikan kepada nelayan yang berdaftar bagi mengurangkan kos kehidupan seharian mereka. Antara jenis subsidi yang telah diberikan kepada nelayan ialah subsidi minyak, subsidi harga ikan, subsidi melalui kotak ikan *food grade*, subsidi bot dan juga subsidi dalam bentuk rumah.

Persoalannya, adakah komuniti nelayan ini telah mencapai tahap kesejahteraan hidup yang baik daripada sebelumnya dengan pemberian subsidi berkenaan?

Komuniti nelayan di Marang, Terengganu dilihat masih berpendapatan rendah, miskin dan terpinggir. Malahan terdapat juga sebahagian nelayan di Marang tidak berpuas hati terhadap penerimaan subsidi yang telah diterima oleh mereka. Justeru kajian ini cuba mengukur tahap kepuasan komuniti nelayan di sini terhadap subsidi yang diterima oleh mereka. Dalam masa yang sama, tahap kesejahteraan mereka juga cuba dikenalpasti.

KAJIAN LEPAS

Secara umum, kesejahteraan hidup merujuk kepada rasa yang menyebabkan seseorang merasa seronok, bahagia dan merasakan bahawa hidupnya lebih bermakna. Mohd Fadhil (2003) mendefinisikan kesejahteraan hidup sebagai satu usaha untuk mengatasi masalah dan meningkatkan kualiti hidup manusia sehingga berada dalam satu tahap keadaan hidup yang selamat, sihat dan selesa daripada segi fizikal, sosial dan psikologi. Sementara Siti Fatimah (2006) pula menjelaskan konsep kesejahteraan hidup bukan semata-mata diukur dengan material sahaja, tetapi ia juga merangkumi aspek bukan material, seperti kasih sayang, kemesraan, rasa belas kasihan sesama individu dan sentiasa berlapang dada.

Hatcher (2000) telah membincangkan peranan dana awam yang telah dikeluarkan oleh komuniti dalam usaha membantu pembangunan dan penyusunan semula komuniti nelayan untuk meningkatkan kesejahteraan hidup mereka. Dana awam berkenaan memberi tumpuan kepada subsidi secara langsung, seperti vesel menangkap ikan, subsidi pembinaan vesel tangkapan baru dan juga penambahbaikan terhadap bot-bot yang telah sedia ada. Hasil menunjukkan bahawa dana awam yang diberikan mampu meningkatkan kesejahteraan hidup nelayan.

Clark et al. (2005) pula mendapati kebanyakan subsidi perikanan yang diberikan adalah pada skala yang besar dan ia mampu meningkatkan serta menggalakkan aktiviti penangkapan ikan. Hasil kajian menunjukkan komuniti nelayan berpuashati terhadap subsidi berkenaan dan berjaya meningkatkan kesejahteraan hidup mereka. Nguyen Minch Duc (2007) mendapati akuakultur merupakan salah satu sektor ekonomi penting di Vietnam. Hasil kajian beliau ke atas 120 penternak ikan menunjukkan kepuasan petani terhadap ternakan ikan akan meningkat dengan adanya bantuan daripada pihak kerajaan. Dalam kata lain, semakin banyak bantuan yang diberikan oleh kerajaan, maka semakin meningkat pendapatan mereka.

Beberapa kajian menunjukkan bahawa perkaitan kesejahteraan masyarakat dengan pembangunan kawasan persisiran pantai (Katiman et al., 2006; Katiman, 2013; Kadir, 2014; Siti Aminah, 2016). Katiman et al. (2006) mengaitkan kesejahteraan masyarakat pesisir Kemaman-Dungun, Terengganu dengan isu transformasi ruang desa bandar apabila nelayan berpeluang melakukan kerja sampingan bagi menambah pendapatan keluarga mereka. Siti Aminah et al. (2016) turut mengakui bahawa penyertaan komuniti dalam program tranformasi akan meningkatkan kualiti hidup. Sementara Kadir (2014) memberi penekanan kepada pengurusan kawasan persisiran pantai agar ia dapat dibangunkan secara mapan.

Mohd Shaladdin et al. (2009) menganalisis faktor-faktor penentu kepada kesejahteraan hidup nelayan pesisir di Kuala Terengganu mendapati kesejahteraan hidup dipengaruhi oleh atribut nelayan dan juga faktor peranan kerajaan. Manakala peranan komuniti dianggap sebagai satu indikator kepada kesejahteraan komuniti nelayan tersebut. Hasil kajian tersebut menunjukkan tahap kesejahteraan hidup nelayan pesisir di Kuala Terengganu berada pada tahap rendah.

Seterusnya, Noviati et al. (2011) mengkaji kekangan persekitaran dan strategi adaptasi dalam kalangan isi rumah nelayan dalam meningkatkan kualiti hidup mereka. Hasil kajian menunjukkan bahawa kekangan persekitaran fizikal dan sosial menjadi kekangan utama dalam meningkatkan kualiti hidup komuniti nelayan dari semasa ke semasa. Manakala Zaimah et al. (2015) mendapati tahap kesejahteraan hidup nelayan di Sedili, Kota Tinggi, Johor adalah pada tahap yang tinggi, baik nelayan pantai mahupun nelayan laut dalam.

METOD KAJIAN

Lokasi kajian adalah Kampung Bukit Gasing, Marang, Terengganu. Lokasi dipilih kerana majoriti masyarakat kampung tersebut adalah nelayan dan kawasan penempatan mereka juga adalah berhampiran

pesisir pantai Marang. Reka bentuk kajian adalah kuantitatif dengan menggunakan kaedah kerja lapangan dan soal selidik digunakan sebagai instrumen kajian. Sampel kajian adalah nelayan di Kampung Bukit Gasing di bawah Lembaga Kemajuan Ikan Negeri Terengganu. Pengukuran kesejahteraan hidup diadaptasi daripada Laily dan Lokman (1999). Pengukuran terhadap kepuasan terhadap subsidi dan kesejahteraan hidup dilakukan berdasarkan lima skala likert, iaitu 1=Sangat Tidak Puashati, 2=Tidak Puashati, 3=Sederhana, 4=Puashati, dan 5=Sangat Puashati. Ujian kebolehpercayaan telah dibuat sebelum ke lapangan sebenar dan Nilai Cronbach Alpha masing-masing mencatatkan .912 dan .600. Analisis kekerapan, peratus, purata dan sisihan piawai digunakan bagi menjelaskan hasil kajian. Tahap kepuasan terhadap subsidi dan kesejahteraan hidup dikelaskan kepada tiga; rendah (1.00-2.33), sederhana (2.34-3.67) dan tinggi (3.68-5.00).

HASIL KAJIAN DAN PERBINCANGAN

Latar Belakang Responden

Responden terdiri daripada nelayan yang berumur dalam lingkungan purata 48. Semua responden berbangsa Melayu dan beragama Islam. Majoriti responden sudah berkahwin (95.50%) dan selebihnya bujang. Lebih separuh daripada responden mempunyai taraf pendidikan tertinggi peringkat sekolah rendah (52.90%) dan 42.90 peratus memiliki taraf pendidikan sekolah menengah dan selebihnya tidak pernah sekolah. Bilangan purata isi rumah responden ialah enam orang.

Lebih daripada separuh responden memiliki rumah sendiri (89.70%) dan selebihnya menyewa/menumpang. Kebanyakan jenis binaan rumah responden ialah rumah separuh kayu dan batu (71.60%). Usia purata responden mula menjadi nelayan ialah 20 tahun dan tempoh purata responden menjadi nelayan ialah 30 tahun. Majoriti responden adalah tekong (58.20%), diikuti oleh nelayan kecil (28.40%), awak-awak (11.90%) dan taukeh (1.50%). Kebanyakan responden mempunyai pendapatan bulanan antara RM500 sehingga RM1000 (77.61%) dan hanya sebilangan kecil responden mempunyai pendapatan melebihi RM1500 (1.4%).

Semua responden menerima bantuan sara hidup bulanan sebanyak RM200, subsidi harga ikan (RM0.10 perkilo) dan subsidi minyak (RM1.25/liter). Selain itu, responden juga menerima kemudahan membaiki/membina rumah (61.20%), khidmat pemasaran (46.30%), saham persatuan nelayan (29.90%) dan bantuan enjin bot, bot serta pukuk yang masing-masing mencatatkan peratusan 10.44 peratus, 7.50 peratus dan 4.50 peratus.

Kepuasan Terhadap Subsidi Responden

Jadual 1 menunjukkan tahap kepuasan terhadap subsidi responden yang disusun mengikut purata tertinggi hingga terendah. Tahap kepuasan responden terhadap pernyataan bahawa subsidi yang diberikan oleh pihak kerajaan dapat meningkatkan kesejahteraan hidup mereka adalah satu-satunya yang tinggi (3.69). Manakala lapan pernyataan lain menunjukkan responden mempunyai tahap kepuasan yang sederhana, termasuklah pernyataan yang berkaitan dengan subsidi minyak (3.28) dan harga ikan (3.34). Dalam pada itu, terdapat satu pernyataan menunjukkan responden mempunyai tahap kepuasan yang rendah (2.18). Subsidi tersebut berkaitan dengan penyelesaian rumah yang diberikan kepada mereka. Secara keseluruhannya, tahap kepuasan terhadap subsidi dalam kalangan responden adalah sederhana (3.13). Dapatan ini agak sedikit berbeza dengan Clark et al. (2005) yang menjelaskan bahawa kepuasan terhadap subsidi akan meningkatkan tahap kesejahteraan komuniti.

Jadual 1 Tahap kepuasan terhadap subsidi responden

Pernyataan	Tahap	Purata	Sisihan Piawai
Subsidi diberikan dapat meningkatkan kesejahteraan hidup nelayan.	Tinggi	3.69	1.01
Subsidi yang diberikan melalui kotak ikan Food Grade bagi ikan tempatan kepada nelayan adalah baik.	Sederhana	3.49	0.87
Subsidi harga ikan kepada nelayan adalah berbaloi.	Sederhana	3.34	0.99
Subsidi bot yang diterima oleh nelayan adalah jenis bot yang sempurna dan baik.	Sederhana	3.34	0.93

Subsidi minyak yang diberikan untuk operasi menangkap ikan pada kadar RM1.25 adalah mencukupi.	Sederhana	3.28	0.96
Subsidi yang diberikan kepada semua nelayan.	Sederhana	3.18	1.10
Subsidi diberikan kepada komuniti nelayan yang layak sahaja.	Sederhana	3.13	1.04
Subsidi diberikan oleh pihak kerajaan adalah sangat mencukupi.	Sederhana	3.07	1.09
Subsidi diberikan kepada nelayan sepenuh masa sahaja.	Sederhana	2.67	1.06
Subsidi dalam bentuk rumah yang diberikan kepada nelayan adalah selesa.	Rendah	2.18	1.89
Skor purata		3.13	

Kesejahteraan Hidup Responden

Jadual 2 menunjukkan tahap kesejahteraan hidup responden yang juga disusun mengikut purata tertinggi hingga terendah. Rata-rata responden amat berpuashati dengan peluang melaksanakan amalan agama dan ini ditunjukkan dengan nilai purata tertinggi iaitu 4.12 (tinggi). Lima pernyataan yang lain juga mencatatkan tahap kesejahteraan yang tinggi dengan catatan purata antara 3.76-4.06. Hanya tiga pernyataan sahaja yang menunjukkan tahap kesejahteraan sederhana iaitu berkaitan dengan penglibatan dalam persatuan, keperluan asas hidup dan tahap pendidikan yang dicapai. Namun begitu, tahap kesejahteraan hidup responden secara keseluruhannya adalah tinggi (3.8). Dapatan ini selari dengan Zaimah et al. (2015) tetapi bertentangan dengan Mohd Shaladdin et al. (2009). Hal ini kemungkinan turut dipengaruhi oleh faktor lokasi dan persekitaran yang berbeza, seperti yang dijelaskan oleh Katiman et al. (2006) dan Noviati et al. (2011).

Jadual 2 Tahap kesejahteraan hidup responden

Pernyataan	Tahap	Purata	Sisihan Piawai
Amalan beragama	Tinggi	4.12	0.32
Penggunaan masa lapang	Tinggi	4.06	0.29
Keselesaan rumah dan persekitaran tempat tinggal	Tinggi	3.97	0.65
Jaminan kesihatan dan kesihatan diri dan keluarga	Tinggi	3.94	0.60
Dasar pembangunan dan bantuan kerajaan	Tinggi	3.93	0.85
Pekerjaan dan harta yang dimiliki	Tinggi	3.76	0.69
Penglibatan dalam persatuan	Sederhana	3.57	0.74
Keperluan asas hidup	Sederhana	3.33	0.86
Tahap pendidikan yang dicapai	Sederhana	3.07	0.53
Purata skor		3.8	

Rumusannya, hasil kajian ini mengesahkan semula bahawa apabila komuniti nelayan berpuas hati dengan bantuan dan subsidi yang diterima daripada pihak kerajaan, maka persepsi terhadap tahap kesejahteraan hidup mereka juga akan menjadi lebih baik, selari dengan penemuan Hatcher (2000), Clark et al. (2005) dan Nguyen Minch Duc (2007).

KESIMPULAN

Fokus utama kajian adalah mengkaji kesejahteraan hidup nelayan. Kesejahteraan hidup nelayan turut dilihat daripada aspek kepuasan nelayan terhadap bantuan subsidi yang diberikan oleh kerajaan. Secara keseluruhannya, tahap kepuasan nelayan terhadap bantuan subsidi yang diberikan oleh kerajaan adalah sederhana, iaitu dengan skor purata 3.13. Sebaliknya, tahap kesejahteraan hidup nelayan adalah tinggi dengan skor purata 3.80. Cabaran utama yang dihadapi oleh nelayan adalah harga minyak yang meningkat dan musim tengkujuh. Dalam masa yang sama, majoriti nelayan menaruh harapan agar pihak kerajaan dapat meningkatkan bantuan dan subsidi kepada mereka pada masa hadapan.

Ringkasnya, peningkatan subsidi dan bantuan oleh kerajaan kepada komuniti nelayan penting bagi meringankan beban mereka. Pemberian subsidi harus diteruskan dan diberikan kepada nelayan yang benar-benar layak tanpa mengambilkira fahaman politik. Program bersifat kursus dan latihan yang boleh meningkatkan kemahiran kepada nelayan juga perlu diperbanyakkan dan hebahan mengenainya mesti sampai ke kumpulan sasar. Selain itu, kemudahan pusat khidmat nasihat juga harus ditambah bagi memudahkan mereka bertemu dengan pegawai berkenaan untuk mendapatkan nasihat. Dalam masa yang sama, pihak

bertanggungjawab juga harus sentiasa turun padang untuk memberikan penerangan dan mengambil tahu masalah yang dihadapi oleh para nelayan.

Cadangan seterusnya ialah memperkemaskan sistem pemasaran hasil tangkapan nelayan dengan mengurangkan campur tangan orang tengah. Pihak kerajaan harus mewujudkan mekanisme pasaran yang boleh memberikan jaminan kepada nelayan bahawa kuantiti dan kualiti tangkapan ikan mereka boleh memberikan pulangan yang setimpal dengan penat jerih mereka turun ke laut. Namun begitu, para nelayan juga harus bersedia dari segi mental-fizikal dan berusaha bersungguh-sungguh untuk maju agar kesejahteraan hidup mereka dan keluarga akan sentiasa bertambah baik dari semasa ke semasa.

RUJUKAN

- Clark, C.W., Muno, G.R. & Sumaila, U.R. (2005). Subsidies, buyback and sustainable fisheries. *Journal of Environmental Economics and Management*, 50, 47-58.
- Hatcher, A. (2000). Subsidies for European fishing fleets: The European community's structural policy for fisheries. *Marine Policy*, 24, 129-140.
- Jabatan Perikanan Terengganu. (2012). *Portal Jabatan Perikanan Terengganu*. Diperoleh daripada <http://www.dof.gov.my/368>.
- Kadir Jaafar. (2014). Sorotan pelaksanaan pelan pengurusan bersepadu persisiran pantai di Malaysia. *Geografi*, 2(1), 25-41. Diperoleh daripada <https://ejournal.upsi.edu.my/GetFinalFile.ashx?file=b3b7117a-a5cb-445c-8e4b-272cdd9980ce.pdf>
- Katiman Rostam, Asmah Ahmad, Sulong Mohamad, Mohd Fuad Mat Jail & Mohd Azlan Abdullah. (2006). *Transformasi Desa-Bandar: Koridor Kemaman-Dungun, Terengganu*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Katiman Rostam. (2013). Ketirisan Budaya: Dampak terhadap alam sekitar dan manusia. *Geografi*, 1(1), 23-47. Diperoleh daripada <https://ejournal.upsi.edu.my/GetFinalFile.ashx?file=d3e3e11d-a9a4-4ea2-901b-7b62a6eae59e.pdf>
- Laily, P. & Lokman, I. (1999). Perbelanjaan penganggkutan dan komunikasi di kalangan pengguna di Batu Pahat, Johor. *Malaysian Journal of Consumer and Family Economics*, 8, 101-113.
- Mohd Fadhil Nurdin. (2003). *Penilaian dampak pembangunan ke arah kesejahteraan masyarakat: Penilaian dampak social*. Kuala Lumpur: Utusan Publication and Distributor.
- Mohd Shaladdin Muda, Wan Abdul Aziz Wan Mohd Amin & Nik Wan Omar. (2006). Analisis kesejahteraan hidup nelayan pesisir. *Jurnal Kemanusiaan*, 8, 58-77.
- Nguyen Minh Duc. (2008). Farmer's satisfaction with aquaculture- a logistic model in Vietnam. *Journal of Ecological Economics*, 68, 25-S31.
- Noviarti, Jamaluddin Md. Jahi & Abd Rahim Md. Nor. (2011). Kualiti hidup nelayan di Sumatera Barat: kekangan dan adaptasi. *Sari-International Journal of Malay World and Civilization*, 29(1), 245-257.
- Siti Aminah Mohammad, Kadaruddin Aiyub & Azahan Awang. (2016). Transformasi luar bandar dan perubahan kehidupan masyarakat: Kajian kes di Kelantan dan Negeri Sembilan. *Geografi*, 4(2), 83-91. Diperoleh daripada <https://ejournal.upsi.edu.my/GetFinalFile.ashx?file=f9eef386-b921-448d-a2f8-eb70fee703db.pdf>
- Siti Fatimah Abdul Rahman. (2006). Kriteria Kualiti Hidup Berkeluarga. Diperoleh daripada <http://www.ikim.gov.my/bm/paparmedia.php?key=781>.
- Terengganu. (2012). *Mukim di Negeri Terengganu Darul Iman*. Diperoleh daripada http://gov.my/ues/guest/jadual_mukim.
- Terengganu. (2012). *Portal Negeri Terengganu Darul Iman*. Diperoleh daripada <http://gov.my/web/gnet/home>.
- Unit Perancangan Ekonomi Negeri Terengganu. (2004). *Data Asas 2004*. Kuala Terengganu, Setiausaha Negeri Terengganu.
- Zaimah, R., Suhana Saad, Azima, A.M., Mohd Yusof Hussain, Mohd Samsudin, Mustaffa Omar & Ishak Yussof. (2015). Kesejahteraan subjektif: kajian kes nelayan di Sedili, Kota Tinggi, Johor. *Malaysian Journal of Society and Space*, 11(2), 87-94.